

Primljen 12. 1. 2009.

PRIKAZ KNJIGE R. MESTHRIEA I R. M. BHATTA: *WORLD ENGLISHES*

Višnja Josipović Smojver *

Filozofski fakultet, Zagreb

Mesthrie, R. & R.M. Bhatt

World Englishes: The Study of New Linguistic Varieties.

Cambridge University Press, 2008.

U vrijeme globalizacije engleskoga jezika za knjigu Rajenda Mesthriea i Rakesha M. Bhatta, *World Englishes*, može se reći da obrađuje najaktualnija pitanja u vezi sa suvremenim trendovima u vezi s novijim varijantama engleskoga jezika. Riječ je o varijantama koje su nastale kao drugi jezik u nekadašnjim britanskim kolonijama u Africi, na Karibima i u zemljama južne i jugoistočne Azije. Dvojica autora, koji su sveučilišni profesori lingvistike, prvi na Sveučilištu Cape Town, a drugi na Sveučilištu Illinois, i sami su govornici dviju takvih varijanti (južnoafričko-indijskoga engleskog i indijskoga engleskog). U ovom radu oni kombiniraju svoju lingvističku stručnost u jezičnom opisu s osobnim iskustvom govornika engleskoga kao drugog jezika. Rezultat je ova zanimljiva studija koja nudi komparativne opise obilježja navedenih varijanti, a ujedno potiče i razvija rasprave

o njihovu sociolingvističkom statusu.

Knjiga *World Englishes* ima 276 stranica, od čega 224 otpada na glavni tekst, 10 na glosar, 31 na bibliografiju, a 11 na indekse autora i tema. Glavnome tekstu prethodi i 17 stranica uvodnoga dijela, koji obuhvaća kazalo sadržaja, popis ilustracija, popis tablica, predgovor, zahvale i popis kratica. Knjiga je podijeljena u sedam poglavlja, od kojih je svako strukturirano u nekoliko potpoglavlja. Nakon svakog poglavlja nude se pitanja koja su zamišljena prvenstveno kao poticaj na diskusiju vezanu uz temu poglavlja te bibliografiju koja se preporuča za daljnje proučavanje dotične teme.

Prvo poglavlje, naslovljeno *History: the spread of English*, nakon uvođenja i definiranja osnovnog pojma 'svjetskih engleskih jezika' (engl. *World Englishes*) kao varijanti engleskoga koje su se razvile kao posljedica kolonizacije i globalizacije,

* Višnja Josipović Smojver, Filozofski fakultet, Zagreb; e-mail: vjosipov@ffzg.hr

daje se povijesni pregled širenja engleskoga jezika od razdoblja staroengleskoga (OE) do danas. Identificiraju se pojedine ključne faze u tom procesu širenja engleskoga po svijetu. Uspoređuje se status engleskoga u pojedinim višejezičnim zajednicama i s tim u vezi ukazuje se na gorući sociolingvistički spor u vezi s ulogom izvornoga govornika u poučavanju engleskoga jezika. Štoviše, imajući u vidu suvremene višejezične zajednice u kojima redosljed usvajanja pojedinih jezika ne mora biti i pokazatelj kompetencijske hijerarhije, autori dovode u pitanje i postojanje distinkcije između izvornoga i neizvornoga govornika engleskoga, tj. smislenost samog pojma izvornoga govornika. U zaključku poglavlja najavljuju se teme koje će se obrađivati u ostatku knjige.

U drugom poglavlju, *Structural features of New Englishes I: morphology and phrasal syntax*, daje se pregled osnovnih sintaktičkih i morfoloških obilježja Novih¹ engleskih jezika. Služeći se metodom komparativnog opisa, autori ukazuju na zajednička sintaktička i morfološka obilježja varijanti engleskoga kao što su indijski, nigerijski, singapurski i južnoafrički engleski, nalazeći ponekad povijesnu vezu i objašnjenje u analognim obilježjima pojedinih metropolskih dijalekata. Tako, primjerice, u većini novoengleskih varijanti nalazimo zanimljive inovacije u izražavanju svršenosti: u singapurskome engleskom koristi se tzv. aspektualni 'ever', kao u primjeru *'I ever see the movie'*, u značenju 'Pogledao sam film'. Slično tomu, u malezijskome engleskome, kao i u singapurskome, koristi se karakteristična konstrukcija s 'use to' za izražavanje navike koja se iz prošlosti nastavlja u

sadašnjosti, primjerice, *'My mother; she use to go to Pulau Tikus market'* (s implikacijom da majka govornika o kojoj je riječ još uvijek ide na istu tržnicu). U indijske južnoafričke inovacije u ovome smislu predstavlja uporaba modala *should* kao uobičajene oznake za naviku u prošlosti: *'We should go to the river every summer.'* Repertoar karakterističnih novoengleskih perfektivnih inovacija obuhvaća i južnoafričko-indijsko engleske proširene konstrukcije sa *an' stay* i *an' leave* za izražavanje navike ili potpunosti, kao u primjerima: *'They only shout and stay'* (u značenju: *Oni uvijek viču.*) i *'She filled the bottle and left it.'* (u značenju: *Do kraja je napunila bocu.*) Sve navedene inovacije u izražavanju svršenosti dovode se u vezu sa specifičnom konstrukcijom irskoga engleskog poznatom kao 'perfekt vruće novosti' (engl. 'hot news perfect' ili 'after' perfect), koja se tvori kombinacijom *be + after + V-ing*, kao u primjeru *'...there was a house you' re after passing...'* u značenju 'kuća pored koje upravo prolazite'. Izražavanje perfektivnosti samo je jedno područje usporedbe novoengleskih varijanti u ovom poglavlju. Pozivajući se na raznolike i zanimljive primjere autori obrađuju još i karakteristične imenske fraze, raznolikost i sličnosti u izražavanju množine i roda, zamjenice, glagolska vremena, statičnost i dinamičnost glagola, glagolske složenice te specifičnu uporabu prijedloga i ostalih gramatičkih riječi.

Naslov trećeg poglavlja je *Structural features of New Englishes II: - cross-cultural syntax and syntactic theory*. Ovo poglavlje zapravo nastavlja raspravu iz prethodnoga, ali se usredotočuje na sintatičke konstrukcije na razini rečenice, koje se razmatraju u svjetlu teorije

optimalnosti. Tako se, primjerice, analizira karakterističan red riječi u rečenicama južnoafričko-indijskoga engleskog, gdje objekt tipično prethodi glagolu i ta se pojava objašnjava utjecajem sintakse indičkih i dravidskih jezičnih supstrata. Ukazuje se i na sličnosti između afričkih varijanti engleskoga sa singapurskim engleskim u relativnim i pasivnim konstrukcijama i strategijama topikalizacije. Također se ukazuje i na inovacije u komparativu na koje nailazimo u Novim varijantama engleskoga, a vjerojatno najzanimljiviju skupinu primjera novoengleskih obilježja u ovoj knjizi sačinjava čitavo bogatstvo tzv. invarijantnih rečeničnih oznaka ('invariant tags'), koje bi se u grubo mogle prevesti na hrvatski svojevrtnim zajedničkim nazivnikom 'zar ne?'. Zanimljivo je da u pojedinim Novim varijantama engleskoga tu funkciju vrše najrazličitiji izrazi, koji su svi odreda nepromjenjivi, za razliku od analognih oznaka u standardnim varijantama metropolskoga engleskog. U indijske, šrilankanske, zapadnoafričke, istočnoafričke, singapurske, malezijske i južnoafričko-indijske engleskom to je oznaka *isn't it*, kao npr. u *'You are going tomorrow, isn't it?'* U šrilankanske engleskome istu funkciju vrše i *'no?'*, u zapadnoafričke engleskome *'not so?'*, u singapurske i malezijske engleskom *'is it'*. Alternativna oznaka *'ah'* prisutna je u singapurske, sri-lankanske, južnoafričko-indijske i mauricijske engleskom, a u južnoafričke crnačke i bjelačkom engleskome nailazimo na analognu česticu *né*, koja je rezultat utjecaja afrikaansa. U singapurskom i malezijskom engleskom u istom značenju još se javlja i konstrukcija tipa 'X or not',

zasnovana na kineskome supstratu, kao u primjeru *'You come tomorrow, can or not?'* Autori ukazuju na mogućnost utjecaja analognih invarijantnih izraza škotskoga i velškoga engleskog, *ah* i *eh* na ove oblike u novoengleskim varijantama, ne iznoseći, međutim, nikakve tvrdnje u tom smislu. Ovo poglavlje zanimljivo je i po tome što se tu uvodi i objašnjava dihotomija između varijanti novoengleskoga koje su sklone brisanju sintaktičkih elemenata (engl. 'deleters') i onih koje izbjegavanju brisanje, tj. teže njihovu očuvanju (engl. 'preservers'). Varijante s kineskim supstratom, kao primjerice singapurski engleski, sklonije su brisanju, za razliku od afričkih varijanti, koje su sklone izbjegavanju eliptičnih konstrukcija. Tako, na primjer, singapurski engleski koristi rečenice bez izraženog subjekta ili objekta, kao *'Must buy for him.'*, dok afričke varijante, pogotovo crnački južnoafrički engleski, idu u drugu krajnost, izražavajući eksplicitno i rečenične elemente koji nisu prisutni u površinskim strukturama standardnih varijanata metropolskoga engleskog, što rezultira konstrukcijama poput *'As you know that, I am from the Ciskei.'* Na kraju ovog poglavlja u svjetlu teorije optimalnosti razlike u sintaktičkim konstrukcijama između pojedinih novoengleskih varijanti sagledavaju se kao razlike u rangiranju pojedinih sintaktičkih ograničenja.

Četvrto poglavlje, *More on structure: lexis and phonology*, daje pregled leksičkih, fonoloških i fonetskih obilježja novoengleskih varijanti. Tu se čitatelj upoznaje s mnoštvom leksičkih osebnosti pojedinih varijanti. Ukazuje se na zanimljive primjere za izraze srodstva, koji su u afričke i azijske

engleskome vrlo elaborirani i u pravilu predstavljaju kalkove zasnovane na lokalnim supstratima. Tako se, recimo izraz *'big father'* ('veliki otac') u nekim varijantama koristi za očeva starijeg brata. Kao zanimljiv primjer leksičke osebnosti navodi se i tzv. pan-afrički epitet *'sorry'*, koji označava općenito suosjećanje za nečiju nesreću te bi se na hrvatski mogao prevesti kao 'nažalost'. Za afrički i azijski engleski karakteristična je i predikativna uporaba eufemističkoga *'late'* ('pokojni'), kao u primjeru *'My aunt is late.'* u značenju 'Moja teta nije živa.' Uobičajena je i tvorba riječi reduplikacijom. Tako se, primjerice, u sub-saharskoj Africi, na taj način od pridjeva tvore prilozni, što daje primjere kao *slow-slow* (polako). Posebno je zanimljiva i tzv. 'eho' tvorba u indijske engleskome, u kojoj kao pristup reduplicirane riječi služi prespecificirani konsonant /v/, što rezultira izrazima kao *petrol-vetrol*, *acting-vacting*. Značenje ove konstrukcije je 'i slično', dakle 'benzin i druga goriva' u prvome primjeru, odnosno 'gluma i slično' u drugome. U nastavku ovog poglavlja izdvajaju se neka karakteristična obilježja novoengleskoga izgovora. Nakon pregleda segmentalnih obilježja pojedinih varijanti razmatra se prozodija. Pritom se ističe kako je impresivna sklonost novoengleskih varijanti prema slogovnome ritmu. S tim u vezi uočava se i nesklonost prema pravilu vokalske redukcije, ali s druge strane i težnja prema epentetičkome *schwa*, zbog nesklonosti slogotvornim konsonantima. Zanimljiv je i podatak o interakciji naglaska i tona u nigerijske i ganskome engleskom.

Peto poglavlje, *Pragmatics and discourse*, razmatra inovativne oblike novoengleskoga koji ispunjavaju različite

pragmatičke funkcije. Riječ je o sintaktičkim konstrukcijama, pragmatičkim česticama, govornim činovima i strukturi diskursa, koji odražavaju lokalne kulturološke kontekste pojedinih višejezičnih zajednica. Tako se ovdje objašnjava kulturološka pozadina tipičnoga pozdrava *'Have you eaten already'* singapurskoga engleskog; identificira se pet mogućih pragmatičkih funkcija rečeničnih oznaka (engl. tags); ukazuje se na neke specifične izraze ljubaznosti u azijskome engleskom te na pragmatičke čestice za izražavanje solidarnosti i prijateljskog uvjerenja u sri-lankanskome engleskome (*la* i *what*). Zanimljiva je i uporaba završnoga *'only'* u indijske engleskome za označavanje fokusa, kao i tzv. palijativni izrazi poput *'a little'* i *'just'* u azijskome engleskom, koji služe za ublažavanje ilokucijske jačine govornoga čina kao (npr. zamolbe). U ovom poglavlju autori se osvrću i na jezik hip-hop glazbe, koji služi kao primjer tzv. *glokalne* kulture u kojoj dolazi do interakcije i prožimanja globalnoga i lokalnoga.

Šesto poglavlje nosi naslov *Language contact and language acquisition issues in New English research*. Bavi se pitanjima vezanim za usvajanje novoengleskih varijanti. Objašnjava se nastanak i priroda pidžina i kreolskih jezika i objašnjava se njihova uloga u nastanku novih varijanti. U zaključku poglavlja autori ističu da su novoengleske varijante engleskoga sa psiholingvističkoga gledišta varijante engleskoga kao i svi drugi jezici te su kao takve svojim govornicima cilj usvajanja. Djeca koja ih usvajaju koriste principe Univerzalne gramatike i kulturološka pravila svojega društvenog okruženja.

Završno poglavlje, *Conclusion: current trends in the spread of English*,

kao što mu i sam naslov govori, predstavlja zaključak knjige. Raspravlja se o trenutno gorućoj sociolingvističkoj temi, poznatoj kao Kachru-Quirk kontroverzija ili u engleskome još i kao *liberational vs. deficit linguistics*. Riječ je o dvama oprečnim stavovima u vezi s poželjnim modelom engleskoga jezika kao drugog jezika u post-kolonijalnim zemljama. Prema Kachruu, to bi trebala biti regionalna varijanta, primjerice singapurski ili sri-lankanski engleski, sa svojim specifičnim socijalnim i etničkim obilježjima. Zastupnik oprečnoga stava, britanski lingvist Quirk, smatra da se regionalne varijante u tom kontekstu precijenjuju kad se predlažu kao modeli u poučavanju te da tu ulogu ipak treba zadržati metropolska varijanta. On stav Kachrua i pristaša takve obrazovne politike pogrdno naziva 'osloboditeljskom lingvistikom', dok je Kachru jezičnu politiku koju zastupa Quirk za uzvrat pogrdno nazvao 'deficitnom lingvistikom'. Autori knjige *World Englishes* nastoje objektivno iznijeti argumente objiju strana. Pozivajući se na analogan primjer tzv. Ebonics debate u devedesetim godinama prošlog stoljeća, zaključuju da se takve kontroverzije mogu razriješiti samo 'izvan kule od ebanovine'. Drugim riječima, konačnu presudu u praksi će ipak donijeti roditelji, učenici, nastavnici i ostatak pučanstva čijih se života to izravno tiče. U zaključku završnoga poglavlja autori naglašavaju da u jeziku kao i u povijesti općenito ništa nije izvjesno. Prema tome, dopušta se i mogućnost da engleski kao globalni jezik jednog dana dostigne razinu zasićenja te da tu ulogu preuzme neki drugi jezik, primjerice španjolski ili kineski. Ta je mogućnost, dakako, zasad samo predmet nagađanja. U svakom slučaju,

širenje engleskoga u svim njegovim oblicima još će dugo ostati važno područje lingvističkoga interesa.

Knjiga Mesthriea i Bhatta, *World Englishes* vrlo je vrijedan i zanimljiv anglistički i sociolingvistički doprinos suvremenoj znanosti o jeziku, te se preporučuje ne samo svakom anglistu nego i svim lingvistima.

Bilješke

¹ Pridjev 'Novih' ovdje nije napisan velikim slovom zabunom ili zbog nepoznavanja hrvatskoga pravopisa. Korištenje velikog slova odražava uvriježenu distinkciju kojom se u engleskome razlikuju pojmovi 'new Englishes' i 'New Englishes'. Malo slovo označava varijante nastale kao rezultat tzv. I.dijaspore, tj. širenja engleskoga s Britanskog otočja u sjevernu Ameriku, Australiju i Novi Zeland. Nasuprot tome, veliko slovo označava varijante koje su nastale kao rezultat kolonizacije Azije i Afrike tijekom 18. i 19. stoljeća. Ove potonje još se nazivaju i varijantama Vanjskog kruga (engl. Outer Circle Englishes). Izvedeni pridjev 'novoengleski' u ovom će se tekstu ipak prema pravopisnim pravilima hrvatskoga pisati malim slovom, budući da je iz konteksta jasno na što se odnosi.